

A feltételes mód és a felszólító mód használata

Kántor Gergely

Előadásom célja megvizsgálni és bemutatni, hogy a Jókai-kódex nyelvében az igei állítmányok esetében milyen módválasztási tendenciák figyelhetők meg, és ezek mennyiben térnek el a mai magyar nyelvtől. Ehhez azokat a mellékmondatokat vizsgálom meg, amelyek feltételes vagy felszólító módjellel ellátott igét tartalmaznak. Áttekintem a leggyakoribb mellékmondat-típusokat, és beszámolok arról, hogy milyen megoszlásban jelenik meg a feltételes és a felszólító mód az egyes osztályokon belül.

A mai magyar módválasztást bővítményi mellékmondatok esetében a főmondati predikátum veridikalitása határozza meg, vagyis az a tulajdonsága, hogy implikálja-e a mellékmondat igazságát a főmondat igazsága, szabad határozói mellékmondatok esetében pedig kimutatható, hogy a kontextus számára aktuális világ szempontjából történő reális/irreális megkülönböztetésnek szintén fontos szerepe van. Ezeket az sajátosságokat meg fogom vizsgálni a Jókai-kódex mellékmondataiban is. Amellett fogok érvelni, hogy (a) a felszólító mód alkalmazhatósága a veridikalitás és a reális/irreális megkülönböztetés szempontjából a Jókai-kódexhez képest nem változott, viszont (b) az ómagyarban a feltételes mód alkalmazhatóságának nem voltak korlátai a veridikalitás vagy a reális/irreális megkülönböztetés szempontjából, míg a mai magyarban nemveridikális főmondati predikátumok által szelektált, illetve morfoszintaktikailag ezekkel párhuzamos mellékmondatokban, továbbá reális mellékmondatokban a feltételes mód már nem alkalmazható.

Az előadás első részében rövid áttekintést nyújtok a mellékmondatok típusairól, majd a leggyakoribb osztályokat vizsgálom meg közelebbről. Ezt követően rátérek a veridikalitás és a reális/irreális megkülönböztetés magyarázatára, végül pedig a korábbiakra hivatkozva bemutatom a nyelvi változásra vonatkozó feltevésemet.